

31 Mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günüdür

Soyqırımı Memorial Muzeyi: Erməni vəhşiliyinin müdhiş mənzərələri

Son iki əsrdə xalqımıza qarşı erməni millətçilərinin məqsədyönlü şəkildə həyata keçirdikləri etnik təmizləmə, soyqırımı və təcavüzkarlıq siyasəti Azərbaycan tarixinin faciələrlə dolu çox ağır mərhələlərini təşkil edir. Bu millətçi–şovinst siyasətin əsas məqsədi soydaşlarımızı tarixi torpaqlarından qovmaqla əzəli Azərbaycan ərazilərində ermənilərin uydurduqları “Böyük Ermənistan” dövləti yaratmaq olub. Xalqımıza qarşı tarix boyu törədilmiş sülh və insanlıq əleyhinə cinayətlər – deportasiyalar, soyqırımları, həmçinin terrorlar barədə xalqımıza dolğun məlumatlar vermək və həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq məqsədilə Azərbaycan Respublikası Hərbi Prokurorluğunda Soyqırımı Memorial Muzeyi yaradılıb. Muzey XX əsrin əvvəllərindən bəri erməni silahlı dəstələrinin torpaqlarımızda həyata keçirdikləri kütləvi qırğınlar nəticəsində həlak olan on minlərlə soydaşımızın xatirəsini yaşadır.

2014-cü il fevralın 24-dən istifadəyə verilən muzey ilk dəfədir ki, təmirə dayandıqından gələnlər qəbul edilmir. Amma muzeyə indiyədək 30 mindən çox, ötən il isə 3500 nəfərə yaxın ziyarətçi baş çəkib. Sözsüz ki, bura gələnlərin əksəriyyəti tariximizin, millətimizin başına gətirilən faciələri öyrənmək istəyən yeni-yetmələr, gənclər, şagirdlər və tələbələr olur. Onlara nə qədər ehtiyatlı olmaları, eksponatlara əl vurmamaları tapşırılsa da, yenə maraqlı illər ərzində toxunulan əşyaların təmizlənilib yenilənməyə, otaqların isə təmir olunmasına zərurət yaranmışdı. Cinayət işini sübut edən materiallar, geyim əşyaları, dağıdılan evlərdən nümunə-qalıqlar, hadisələr vaxtı istifadə edilən mərmilər dörd bölmədə – tarix, deportasiya-repressiya, soyqırımı, terror bölmələrində mühafizə və nümayiş olunur.

əhalisi olan Xocavənd rayonu işğal edildi, azərbaycanlılar amansızlıqla qətlə yetirildi, sağ qalanlar ətraf kəndlərə qaçdılar. Ertəsi gün hadisə yerinə gedən bir qrup yüksək vəzifəli şəxsin olduğu “Mİ-8” N 72 hərbi vertolyotu Xocavəndin Qarakənd yaxınlığında ermənilər tərəfindən vuruldu. Həmin terror aktında Azərbaycanın vertolyotda olan say-seçmə oğullarından heç kəs salamat qurtarmadı.

Xocalı: Bir həftə sonra, fevralın 25-dən 26-na keçən gecə azğılaşan erməni silahlı dəstələri silahsız və köməksiz Xocalıya hücum etdilər. Artilleriya və ağır hərbi texnikadan açılan güclü və amansız atəş nəticəsində şəhərdə yanğın törətdilər. Bir gecədə qədim Xocalı yerlə-yeksan edildi. Şəhəri tərk etməyə məcbur olan əhali dağlara, meşələrə qaçsa da, hər tərəfdə silahlı ermənilər dinc əhalini gülləbaran etdi, onlara amansız divan tutdu. Soyuq,

soyqırımı ilə, təəssüf ki, nə dünya, nə də ki, ölkə ictimaiyyəti kifayət qədər məlumatlandırılıb. Hətta xalqımızın böyük bir qisminin bu soyqırımı ilə bağlı çox az, bəzilərinin isə heç informasiyası yoxdur. Bağanis Ayrım təqribən 100 evi, dörd yüz əlli nəfər sakini olan yığcam kənd imiş. Sovet imperiyası dağılanda, nə qədər ağır olsa da, bir sıra bölgələrimiz, eləcə də, Bağanis Ayrım kəndi taleyin ümidinə qalıb.

Cinayət işindən götürülən faktlar: 1990-cı il martın 24-də Bağanis Ayrım kəndi erməni terrorçu dəstələrinin silahlı hücumuna məruz qalıb və işğal olunub, 10 nəfər həlak olub, 15 nəfərdən çox sakini yaralanıb. Bağanis Ayrım kəndi strateji əhəmiyyətə malik İcevan–Noyamberyan avtomobil yolu üzərində yerləşdiyindən bu kəndin işğalı xüsusi plan əsasında həyata keçirilib.

Faktlarla tanış olduqca insanın gözü önünə diri-diri odda yandırılanların qandonduran “Ay ana!”, “Yandım, ay Allah!” – feryadları, ərşə qalxan insan naləsi gəlir. Kənddə törədilən vəhşilik, mülki əhalinin insanlığa sığmayan işgəncələrlə qətlə yetirilməsi faktlarla sübut edilib. Ermənilərin hücumu zamanı 17 evin toplar və minaatanlarla dağıldığı, 11 evin qarət edildiyi, kənd sakini Əsliyəvlər ailəsinin 5 üzvünün işgəncələrlə qətlə yetirildikdən sonra yandırıldığı ilə bağlı fotolar və sağ qalan şahidlərin xatirələri var. Kənddə qətlə yetirilən insanların qocası 75 yaşlı Dədəş Əsliyev, kiçiyi isə 39 günlük Hafiz olub.

Şahid Allahverən Poladovun xatirələri insanın həyata, insanlara inamını öldürür, oxuduqca dəhşətə gəlirsən: “Atışma başlayanda kəndin girəcəyində olan Dədəş kişinin evinə getdik ki, qocaları, uşaq və qadınları kənddən çıxaraq. Dədəş kişi nə işiği söndürdü, nə də evindən çıxdı. Dedi, mən ermənilərə nə etmişəm ki? Onlar mənim evimdə özləri ağırlığında çörək kəsiblər. Heç yana getmədi... Kəndin ermənilərə yaxın olan evlərinin birində Alməmməd kişi yaşayırdı. O da evindən çıxmadı. Həmin gecə şahidi olduğum amansız hücumları, vəhşilikləri, əhalinin atəş altında necə saxlandığını mən heç kinolarda da görməmişdim. Əv-

zarlı fevral gecəsində qız-gəlinlər əsir düşdü, girov götürüldü, erməni silahından yayınıb meşələrə qaçanların çoxu soyuqdan, şaxtadan öldü...

Xocalı əhalisindən 613 nəfər öldürüldü, 487 nəfər şikəst oldu, 1275 nəfər dinc sakin– qoca, uşaq, qadın əsir götürülərək ağılaşmaz erməni zülmünə, təhqir və həqarətlərinə məruz qaldı. Bu, əsl soyqırımı idi. 613 nəfərdən 106 nəfəri qadın, 63 nəfəri uşaq, 70 nəfəri qoca olmaqla, 8 ailə bütövlükdə məhv edildi, 56 nəfər xüsusi qəddarlıqla və amansızlıqla qətlə yetirildi. Diri-diri yandırılan, başları

kəsilən, dərisi soyulanlar oldu.

Ağdaban: Qandan doymayan ermənilər dabanımdırlar. Kəlbəcərin işğalına 1992-ci il aprelin 8-dən 9-na keçən gecə Ağdabanı darmadağın etməkə başladılar. Qonşu Çapar kəndindən gecə hücum edərək, Dədə Şəmşir yurdunu –

Ağdabanı, həm də Çayqovuşanı darmadağın etdilər. Hücumdan xəbərsiz kənd əhalisi ayaqyalın, başıaçıq qarla örtülü meşələrə, dağlara səpələndi. Bu qanlı faciə zamanı 32 nəfər dinc əhali – qoca, qadın, uşaq həlak oldu, 2 nəfər evdə diri-diri yandırıldı, 7 nəfər girov götürüldü. Kənd bütövlüklə oda qalandı. Səhər tezdən sakinlərə köməyə gələn yerli batalyonun 6 döyüşçüsü həlak oldu.

Ballıqaya: 1992-ci ilin avqustun 28-də Goranboy rayonunun Ballıqaya kəndində baş verən qətləmə nəticəsində aralarında 6 azyaşlı uşaq, o cümlədən 6 aylıq körpə və 93 yaşlı ahıl qadın da olmaqla, 24 nəfər mülki şəxs amansızlıqla öldürüldü. Uşaq, qadın və qocalara aman verilmədi, qətlə yetirildi, bəzilərinin meyitləri yandırıldı. Qətləmə nəticəsində 3 azyaşlı uşaq hər iki valideynini itirdi.

Bağanis Ayrım: Qazax rayonunun Bağanis Ayrım kəndində baş verən

vəlcə kəndin girəcəyində olan evləri yandırdılar. Dədəş kişini, həyat yoldaşını, iki qızını və 39 günlük körpəni dama doldurub yandırdılar. Qızı Aliyə körpə balasını qucağına alıb qaçmaq istəyəndə güllə ilə vurdular. Onun qucağından düşən uşaqı erməni silahlılarından biri qaldırıb zərblə yerə çırpdı”.

Xatirələri oxuduqca filmlərdə Böyük Vətən müharibəsində alman faşistlərinin qəsb etdikləri kəndlərdə törətdikləri vəhşiliklərin daha betəri, dəhşətliyi göz önünə gəlir. Ermənilər Bağanis Ayrımda insanları diri-diri elə yandırblarmış ki, həkim-ekspert komissiyası aydınlaşdırma bilməyib ki, yanmış sümüklər qadına, yoxsa kişiye aiddir... Düşündükcə adamın qanı donur. Süfrənin halal çörəyindən yeyə, sonra da səni min bir zülmə məhv edə. Bu, məhz erməniyə xas sifətdir.

...Ürəyimizdə indən belə bu cür rəzalətlərə şahidlik edən eksponatların artmaması arzusu ilə muzeydən ayrılırdıq. Allah millətimizi qorusun, xalqımız zavalından uzaq olsun!

Zərifə BƏŞİRQIZI,
“Xalq qəzeti”

Xalqımıza qarşı xüsusi amansızlıqla törədilmiş cinayətlər zamanı zərər çəkmiş insanlara aid əşyalar... Onların hər birinin üstündə cinayəti əks etdirən əlamətlər var. Ayrı-ayrı bölmələrdə cinayət işlərindən götürülərək ziyarətçilərə təqdim olunan şahidlərin xatirələri nələr söyləyir... Muzeydəki nümunələr arasında Qaradağlı, Xocalı, Ağdaban, Ballıqaya, Bağanis Ayrım soyqırımlarını əks etdirən eksponatlar var.

Hərbi Prokurorluğun mətbuat xidmətinin rəhbəri, baş ədliyyə müşaviri Firad Əliyev öncə muzey, sonra xalqın başına gətirilən faciələrin haqqında dolğun məlumat verən eksponatlardan söz açır... Düşünürəm ki, görəsən, nümayiş olunan hər eksponatın dili olsaydı, nələr söyləyər, hansı detallardan danışardı... Muzey özündə tarixi həqiqətləri əks etdirən rəsmi sənədləri və əşyaları cəmləşdirib, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri cinayətlərin dünyada tanidilməsi istiqamətində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Girişdəki rəsm əsərləri ürekləri parçalayan şiddətli ağırları təcəssüm etdir-məklə yanaşı, soyqırımı qurbanlarının matəm sükutunu göstərir. “Xocalı feryadı” adlı rəsm əsəri insanı düşündürür, o günlərin ağırlarını təkrar xatırladır. Muzeydə xalqımıza qarşı törədilmiş soyqırımı, deportasiya, hərbi cinayətlər barədə xarici və Azərbaycan müəlliflərinin kitablarından ibarət zəngin ədəbiyyat fondu var.

Öyrənirik ki, muzeyin tarix və deportasiya-repressiya bölmələrində XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın müxtəlif ərazilərinin dağıdılıb viranə qoyulmuş görünüşü, əhalinin həyat tərzini haqqında fotolar var. Leninin ekranlı monitoradakı xüsusi xəritədə ermənilərin ötən əsrdə xalqımıza qarşı müxtəlif bölgələrimizdə törətdikləri soyqırımları barədə tamaşaçılara bir neçə dildə məlumat verilir. Həmçinin muzeydə bölgə qəzalarında baş verən vəhşiliklər haqqında dolğun məlumatlar toplanıb. Bu qışlarda qəzalar əhali, müsəlman qırğınları üzrə Fövqəladə Təhqiqat Komissiyasının sənədləri, Rusiya imperiyası və İran dövləti arasında bağlanmış və Azərbaycanı ikiye bölən Güllüstan və Türkmənçay müqavilələri, “Azərbaycan xalqına qarşı etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin deportasiya və sürgün mərhələsi” kompozisiyası, 1930-cu illərdə repressiya qurbanı olmuş Azərbaycan ziyalıları və görkəmli şəxsiyyətləri haqqında cinayət işlərindən götürülmüş fraqmentlər, soydaşlarımızın Ermənistandakı tarixi torpaqlarından son deportasiyasının fotoları sərgilənir.

***

Qaradağlı: 1992-ci il fevralın 17–18-də törədilmiş Qaradağlı faciəsi Xocalı soyqırımına qədər törədilən ən qanlı faciə kimi tarixə düşüb. Qaradağlı ən qədim yaşayış məskənlərindən olan Xocavəndin kəndidir. 1991-ci il noyabrın 19-da 1460 nəfər